

KASTAMONU'dan
YENİ ÇİZGİ

3 AYLIK İNCELEME, ARAŞTIRMA VE YORUM DERGİSİ • YIL : 1 • SAYI : 1 (BAHAR -2004)
ISSN: 1304-8333 • FİYATI: 5.000.000.-TL (KDV DAHİL)

Seyh
Şarban-ı Vela

İSTANBUL'DA KASTAMONULU SALTANAT KAYIKÇILARI

Arş. Gör. Cevdet YAKUPOĞLU*

PADİŞAHIN GÜVENDİĞİ ADAMLAR KASTAMONULU LEVENTLER

Göç; binlerce yıldır insanlığın yemek-içmek gibi temel ihtiyaçlarından biri olarak hep kaderini çizen olguların başında gelmiştir. İnsan sevsede sevmese de, korksa da korkmasa da çok uzaklara, bilmediği yerlere göçmeyi çoğu zaman kabullenmiş görmektedir. Türk insanı ise bu göç maceralarını, tarih sahnesine çıktığından bu yana hep yaşamıştır. Anadolu'ya göç eden Türkler bununla yetinmemişler, Balkanlara, Avrupa'ya adım atmışlar; aş için, iş için, öğrenmek için türlü meşakkatleri göze almışlardır.

Kastamonu insanı da herhalde genlerinde sakladığı bu göç etme kabiliyetini kaybetmemiş olacak ki, son birkaç yüzyıldır Kastamonu dışına çıkmayı vazgeçilmez bir alın yazısı olarak kabul etmiştir! Öyle ki türlü rivayetlere göre Kastamonu dışında en az üç-beş Kastamonu oluşturabilecek kadar bir nüfusu, dışarı göndermeyi başarmıştır Kastamonu!..

Kastamonuluların ilk tercih ettikleri iller, Büyükşehirler olmuş ve bunun başına İstanbul ismini yazdırmıştır. İstanbul'da ne

bir güzellikte inşa olunurdu. Padişah kayıklarının köşkleri altın yıldızlarla süslü direkler üzerinde tutturulmuş kubbeler halinde yapılırdı. Direklerin arasına ipekli kumaştan perdeler asılırdı. Devletin kudret ve ihtişamını simgeleyen kayıkların boyları 16 ile 30 metre arasında değişirdi. Bütün gövde süslemelerle kaplı olup, süslemeler baş ve kıç tarafında en gösterişli hallerini alırlardı. Uzun tiplerde kayığın baş tarafında güç ve egemenliğin sembolü olan kartal figürü bulunuyordu. Padişahlar kayıklarıyla yola çıkarken, Kız Kulesi'nden atılan üç topla halkı haberdar edilirdi. Padişah denizdeyken başka hiçbir kayık denizde hareket edemezdi. Sadece padişaha ait kayıkta köşk ve 24 kürekçi olabilirdi. Diğer kayıkların kürekçi sayısı daha az olmak zorundaydı.

Padişahın bindiği saltanat kayığına birkaç kayık önde yol açar ve bu kayıklarda bir çok kişi vazife alırdı. İşte bu görevlilerin bir çoğu Kastamonulu idi. Bunun sebebi nedir?

Elbette Kastamonulu gençlerin gözü pek, yiğit, verilen görevi suüstimal etmeyen, saf-temiz Anadolu delikanlıları olduğu için!... Devletin en üst düzey erkanına hizmette- sadakatte kusur etmeyen, sır tutan, cıvık hareketlerden kaçınan, disiplinli insanlar oldukları için!... Kaldı ki, zaten bu Anadolu Türk insanının genel bir özelliğidir. Bunun altını çizerek değerlendirmenizi istiyorum!...

Bu gün İstanbul'da çalışan binlerce Kastamonulunun da, istisnalar dışında, bütün kötü şartlara rağmen bu özelliklerini korudukları söylenebilir.

kadar Kastamonulu var ve bu adamlar hangi nedenlerle bu şehre göçtüler tartışmasına girmek istemiyorum. Elbette ticaret için, eğitim için vb. nedenlerle gittiler. Bizim burada asıl üzerinde durmak istediğimiz konu, bundan 150-200 yıl kadar önce dünyanın incisi Osmanlı başkenti İstanbul'a giderek Osmanlı Saltanat kayıkhanesinde saltanat kayıklarında çalışan Kastamonuluların tanıtılmak olacaktır.

1835'li yıllarda Kastamonu, özellikle Taşköprü, Gökçeadağ (Hanönü), Boyabat, Ayandon (Türkeli) gibi kazalardan giden gençler, İstanbul'da Kayıkhanesi'nde, padişahın saltanat kayıklarında iş bulmuş ve gerçekten Osmanlı'nın en büyük devlet adamının en yakınında bulunmayı gerektirecek bir iş yapmış olmaktadır.

İstanbul'da Padişah ve yakınları tarafından Cuma selamlığı törenleri ve günlük kent gezileri için bindikleri kayığa "Saltanat Kayığı" adı veriliyordu. Bu kayıklar çok süslü ve görülmeye değer

* G. Ü. Kastamonu Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sınıf Öğretmenliği./ cevdet@gazi.edu.tr

SALTANAT KAYIKLARININ YENİDEN DİRİLİŞİ

Hatırlayacağınız gibi geçen yıl İstanbullu bir iş adamı (Gülsün ve Güvenç Kılıç) İtalya'daki Venedik gondollarından esinlenerek İstanbul boğazında ücreti mukabili boğaz turu atacak, son derece görkemli- gösterişli- süslü ve eski saltanat kayıklarının orijinaline sadık kalarak Kastamonu'nun Cide ilçesi tersanesinde "Saltanat kayıkları" yaptırarak birkaç ay önce denize indirdiler.

Ben henüz gidip görme imkânı bulamadım. Zaten binip bir deniz turu atmak da bizim kesemizi aşar her halde!... Altın kaplamalar, işlemler vs. ile süslü bu lüks yeni saltanat kayıklarında kimler saltanat sürececek bilemiyorum ama geçenlerde (Aralık-2003) bir televizyon kanalında gösterdiğine göre, bu kayıkların eskiden de Cide'de inşa edildiğini öğrenmiş bulunmaktayım.

ÇİDELİ LEVENTLER

Hatta bundan da ilginç bir *kayıklarda çalışan leventlerin hepsi Kastamonu sahil ilçelerinden seçilmiş!* Bunu, eski geleneği bozmamak için yapmışlar, yani her şeyiyle orijinal olsun diye!

Saltanat kayıkçıları bizzat padişahı görebilen ve ona yakın olabilen görevlilerdir. Günümüzde Cumhurbaşkanlığı makamına ait otoları vs. yi kullanan görevlilerin devlet başkanına yakın ve çoğu zaman görebiliyor olması gibi... Saltanat kayıklarının kürekçilerine HAMLACI denirdi. Hamlacılar küreğe geçip kayığı hareket ettirdiklerinde, uzaktan onlara bakanlar, tek bir küreğin hareket ettiğini zannederdi. Hanımlar, kayığa binerken ya da inerken öndeki hamlacı, hanıma elini değil omzunu uzatır, hanımlar hamlacıların omuzlarından kuvvet almış olurlardı. Hamlacıların kibarlıkları ve fiziki üstünlükleri ise onların ayrı bir özelliğiydi. Kollarını ve göğüslerini açıkta bırakan ipek yelek giyerler ve koca kayığı ok gibi uçururlardı. Saltanat kayıklarının 'filika' denilen cinsleri donanmayla sefere çıktığında kullanılırken, 'tebdil kayıkları', padişahın halkın içine gizlice karışacağı zamanlarda tercih edilirdi.

İşte bu araştırmamızla, 1830'lu yıllarda saltanat kayıklarında çalışmış birkaç Kastamonulunun künyelerini vermek süretiyle günümüz saltanat kayıklarında çalışan hemşehrilerimizin ustalarını yad etmek istemekteyiz. Aşağıda sıralayacağımız isimlerin İstanbul'dan Kastamonu'ya gidiş-dönüş tarihleri bile günü gününe bilinmektedir. Ancak bunların yer tutmaması için sadece 1836-37 yılları arasında seyahat ettiklerini hatırlatmakla yetineceğim.

KASTAMONULU LEVENTLERİN SİLA ÖZLEMİ

1. Saltanat kayıkçılarından biri İstanbul'da **Beşiktaş'ta Sinan Paşa-yı Atik** mahallesi'nde ikâmet eden **İbrahim oğlu Salih**'tir. 40 yaşlarında ve "**uzun boylu, kumral bıyıklı**" olarak tarif edilen

bu kişi, İstanbul mahkemesinden mürûr tezkiresi (yolculuk izin belgesi) almış ve yola çıkarak Kastamonu üzerinden Taşköprü'ye geçip evinde bir süre kaldıktan sonra, İstanbul'a dönmek üzere yeniden Kastamonu'ya uğramıştır. O gece Kastamonu'da **Nalbantoğlu** hanında bir gece konakladıktan sonra İstanbul'a dönmüştür. Aşağıda sıralayacağım bütün kayıkçılar aynı amaçla İstanbul'dan Kastamonu'ya aile ziyareti için gidip-gelenlerdir ve hep Kastamonu'da bir-iki gece bir handa konaklamışlardır. İşte diğerleri;

2. İstanbul'da aynı mahallede ikâmet eden 30 yaşında, "**orta boylu sarı bıyıklı**", **Halil**,
3. Aynı mahallede kalan, "**orta boylu, kumral bıyıklı**" **Ali oğlu Hüseyin**,
4. İstanbul'da adı geçen mahallede ikâmet eden "**orta boylu, sarı bıyıklı**" **Mustafa oğlu Ali**,
5. İstanbul'da aynı mahallede oturan, 27 yaşında, "**uzunca boylu, kumral bıyıklı**" Taşköprülü **Mehmed oğlu Mustafa**

Ağa,

6. Boyabat'ın Çaybaşı köyünden olup aynı semtte kalan Kayıkçı **Mehmed oğlu Mehmed** (45 yaşında, sarı sakallı),
7. Saltanat kayıkçısı Ayandonlu (Türkeli) **Salih**, yaş 30, "**kara bıyıklı**", aynı semtte kalıyor.
8. İstanbul'da **Bahçekapısı**'nda **Şeyh Mehmed Geylânî** mahallesinde kalan Taşköprülü 30 yaşlarında **İbrahim oğlu kayıkçı Memiş**,
9. Aynı semtte kalan Taşköprülü "**Kır sakallı**", 40 yaşlarında **Mehmed oğlu İbrahim**,
10. Aynı yerde oturan, 25 yaşında, "**az bıyıklı**" Boyabatlı **Osman**,
11. **Saltanat-ı Hümâyûn** kayıkçılarından Taşköprülü "**orta boylu, kumral bıyıklı**" **Hasan**,

12. **Saltanat-ı Hümâyûn** kayıkçılarından Taşköprülü **Osman**,

13. İstanbul'da **Galata**'ya bağlı **Kuruçeşme** köyünde oturan "**kumral sakallı**" 45 yaşında **Mustafa oğlu Halil**,

14. **Gökçeğaç** (Hanönü) lı olup (şimdi ilçe)

Ortaköy'de ikâmet eden 25 yaşında, "**orta boylu, az bıyıklı**" **Osman oğlu Ahmed**,

15. İstanbul Eyüpte **Kiremitçi Ahmet Çelebi** mahallesinde oturan, "**kır bıyıklı**" bekâr, 65 yaşındaki Sinoplu **Velîyyüddin oğlu Mehmed**,

16. Saltanat kayıkçılarından Boyabatlı "**uzunca boylu, az bıyıklı**" **İsmail**,

17. Mâbeyn-i Hümâyûn kayıkçı reisi, "**uzunca boylu, kumral bıyıklı**" Boyabatlı **Osman**,

18. Kayıkânne-i Hassa neferlerinden "**kumral bıyıklı**" Ayandonlu (şimdiki Türkeli ilçesi) **İbrahim**,

19. Galata- Kuruçeşme'de oturan, 60 yaşında, "uzun boylu, ak sakallı", Boyabatlı **Hüseyin** oğlu **Ömer**,

20. Tophâne'de oturup, aslen Ayandon'lu olan 30 yaşında, "kara bıyıklı" **Hüseyin**,

21. Ortaköy'de oturan, 32 yaşında, "kumral sakallı" Boyabatlı **Salih** oğlu **Hasan**,

22. Kastamonu- Ginolulu olup, Üsküdar'da **Rum Mehmed Bey** mahallesinde oturan, 40 yaşında, "kır sakallı", kayıkçı **Ahmed** oğlu **Mustafa**,

23. Uzun yıllar İstanbul'da kayıkçılıkla meşgul olup ekmeğini kazanan ve daha sonra emekliye ayrılarak memleketine dönüp yerleşen Kastamonulu kayıkçılardan olan Taşköprü- Küçüksu divânından **Çavuşoğulları**'ndan **Ömer** oğlu **Ebû Bekir**. 60 yaşında "orta boylu, ak sakallı", bu emektâr kayıkçı İstanbul'da çalışan oğlunu ziyarete gitmiş, aynı zamanda **Kayıkhâne**'de olan emeklilik maaşını çekmiştir. O bu iş için Taşköprü mahkemesinden 61 günde yani iki ayda İstanbul'a gidip gelme izni almıştır.

(**Kayıkhâne**, Osmanlı devletinde İstanbul'da, saraya ait kayıkların yağmur ve güneşten korunmak için çekildiği üstü örtülü yerlerdir. Eskiden saray kayıkhâneleri **Topkapı Sarayı**'nın **Yalı Köşkü** kenarında idi. Saltanat kayıklarına ait meşhur kayıkhâne **Sepetçiler Köşkü**'nün bitişiğinde idi.)

24. Saltanat kayıkçılarından olup da yine bu işten emekli olan Ayandonlu **Hasan** (kır bıyıklı),

25. Abana nahiyesinden olup İstanbul'da Saltanat kayıkçılığı yapan "az bıyıklı" **Mehmed**,

26. Ve son olarak yine Abana'dan bir kayıkçı; 45 yaşında, "sarı bıyıklı" **Ömer**. Üsküdar'da Balıkçoğlu hanında ikâmet ediyordu.

Buraya kadar sıraladıklarım yaklaşık bir-iki yıllık kayıtlardır. Burada adı geçenler sadece izin kullanarak Kastamonu'ya gelip-gidenlerdir. Bizim tespit edemediğimiz daha bir çok kayıkçı olmalıdır. Demek ki 150-200 yıl öncesinde ve hatta çok daha eskilerde Kastamonulular İstanbul'da kayıkçılık sektöründe bir numara haline gelmişlerdir. Burada hatırlatmakta fayda var; o yıllarda Boyabat, Türkeli ve hatta Sinop bile Kastamonu'ya bağlı idi.

Sonuç olarak, birkaç maddenin altını çizerek olursak:

* **Kastamonu- İstanbul bağlantısı:** Kastamonu'nun İstanbul'la çok yakından ilişkisi içinde olduğu, Kastamonuluların öncelikle İstanbul'u tercih ettikleri görülmektedir. Bunun nedeni

İstanbul'un Osmanlı başkenti olması ve devletin hatta dünyanın en büyük şehirlerinden biri olma özelliğini taşımasıdır.

* **İşsizlik ve göç:** Kastamonu'da tâ o yıllarda işsizlik sorununun olması ve iş bulmak isteyenlerin İstanbul'u tercih etmesi, böylece daha o zamanlarda Kastamonu'dan İstanbul'a yoğun şekilde göçlerin vuku bulması çıkartılabilecek diğer bir sonuçtur. Bu günkü İstanbul'a olan göçlerin 40-50 yıldan çok öteye tarihî bir mazisinin olduğu ortadadır.

* **Kayıkçılık mesleği:** İstanbul'a gidenler en fazla kayıkçılık sahasında iş bulmaktadırlar. O yıllarda İstanbul'da çalışan Kastamonuluların bir çoğu kayıkçıdır.

* **İstanbul'da hangi mahallelerde kalıyorlar?** Bu kayıkçılar genellikle Beşiktaş'ta Sinan Paşa; Galata'da Kuruçeşme; Bahçekapısı'nda Şeyh Mehmet Ceylânî mahallesi, Üsküdar, Ortaköy vb. semtlerde oturmakta idiler.

TAŞKÖPRÜ'DEN KAYIKÇI ÇIKAR MI?

* Taşköprülü kayıkçılar:

Kastamonu'dan en fazla kayıkçı Taşköprü ve Boyabat arasından çıkmış görünüyor. Diğer kayıkçılar ise genelde sahildeki Türkeli-Abana-İnebolu taraflarındandı.

* Güven duygusu:

Kastamonulu kayıkçılar devlet kapısında kendilerine güvenilen insanlar olarak kabul görmüştür (Çünkü o

yıllarda İstanbul'da sarayın kısımlarında çalışan Kastamonuluları da biliyoruz).

İleriki çalışmalarımızda Kastamonu ile ilgili yeni bilgilerle karşınızda olmayı ümit ediyorum.

Kastamonu'dan çıkan Kastamonuluların Kastamonu'yu ne zaman özleyerek Kastamonu'ya yüzlerini ne zaman dönecekleri merakıyla sağlık ve esenlik dolu günler dilerim...

Kaynaklar:

M. Zeki PAKALIN: Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, M.E.B. Yay., (İstanbul,1993), C.II., s.219; C.III, s.107-109.

Kastamonu Jurnal Defteri (1836-1837), Haz: A. ABDULKADİROĞLU, İ. Hakkı AKSOYAK, N. Fazıl DURU, Başbakanlık D.A.G.M. Yay., Ankara,1998, v.6,7,55, 66,96, 114, 116,117,118, 120,121,123.

İ. Hakkı UZUNÇARŞILI: Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı, TTK Yay., Ankara,1988, s.396-399,515.